

MIASTO I GMINA ZIĘBICE JAKICH NIE ZNACIE

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa Inwestująca w obszary Wiejskie
Przewodnik współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach działania 413.

Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju dla małych projektów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Instytucja zarządzająca PROW 2007-2013 – Minister Rozwoju Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Publikacja wydana przez Towarzystwo Przyjaciół Żybiec „DUCATUS”

ZAPROSZENIE DO ZIĘBIC

Wiele miast w Polsce sięga swym wiekiem czasów zamierzchłych wręcz historycznych i zachwyca swym pięknem i oryginalną architekturą. Jednym z takich miast są właśnie Ziębice. Miasto położone jest nad górnym biegiem rzeki Oławy, w malowniczej Kotlinie Kłodzkiej. Urozmaicony krajobraz, zieleń sąsiednich lasów, liczne zabytki czynią z Ziębic oazę spokoju. Według legendy Ziębice powstały około 300 roku n.e. jako osiedle o nazwie Lucca przy legionie rzymskim. Późniejsze losy giną w mroku średniowiecza. Kolejną wzmiankę można znaleźć dopiero w X w. wtedy to Henryk I zdobył Ziębice. Wydarzenie to miało miejsce w gwiazdzistą noc, stąd też niemiecka nazwa „Munsterberg” oraz wygląd herbu z widniejącym księżycem i gwiazdą.

Pierwsza historyczna wzmianka pochodzi z 1234 r – występuje w niej osada o nazwie Sambice. W czasie najazdów tatarskich Ziębice dotkliwie ucierpiały. Ziemię opustoszały, ludzi wzięto w jasyr. Książęta śląscy sprowadzili osadników niemieckich. W ten sposób na Śląsk przywedrowali Niemcy, ich język, zwyczaje oraz architektura. W 1290 roku podzielone księstwo we władanie otrzymał Bolko. Za rządów księcia Ziębickich miasto rozwinęło się, wzrósł dobrobyt, rozkwitło sądownictwo, rzemiosło, rolnictwo.

Pasjonująca historia miasta znalazła swoje odbicie w ciekawej architekturze. Ziębice to śląskie miasto warowne. Mury obronne, gotycki kościół, klasycystyczny ratusz, barokowe kamienice to część zabytków ponad 700 letniej historii miasta. Dziś miasto liczy ok. 10 tys. mieszkańców, a jego życie kulturowe i towarzyskie jak przed wiekami skupia się w zabytkowej części miasta.

Warto więc zatrzymać się tu na dłużej i zwiedzić znane i podziwiane miejsca: **Starówkę z Ratuszem, w którym mieści się jedyne w Polsce Muzeum Sprzętu Gospodarstwa Domowego, Bazylikę Mniejszą –Sanktuarium Męki Pańskiej, Bramę Paczkowską, fragmenty murów obronnych, Klasztor pocysterski w Henrykowie z Księżą Henrykowską.** Nie mniej ciekawe i urokliwe są inne, mało znane miejsca (ujęte w tym przewodniku) do których obejrzenia zachęcamy.

PARK MIEJSKI W ZIĘBICACH - MIEJSCE SPOTKAŃ, WYTCHNIENIA I REKREACJI

Położony na stokach Góry Piaskowskiej Park Miejski w Ziębicach, zajmuje powierzchnię, ponad 20 ha. Wysokość terenu sięga tu 275,4 m n.p.m. Jest to miejsce szczególnie urokliwe o ciekawych walorach kompozycyjnych. Osobliwością parku są rosnące tu: surmia bignoniowa, daglezja zielona, choina kanadyjska, platan

klonolistny. Niepowtarzalny charakter parku został osiągnięty dzięki wielu nasadzeniom klonu i buka pospolitego odmiany purpurowej. Właśnie klonami, smukłymi bukami, świderkami i sosnami porośnięta jest dziś parkowa góra, zwana przed laty Górą Szubieniczną. Na jej szczycie wykonywano wyroki śmierci, karząc najcięższych zbrodniarzy. Ostatni

wyrok wykonano w 1735 roku a szubienicę usunięto dopiero w 1819 roku. W kolejnych latach wydobywano ze stoków góry glinę ogniotrwałą – ważny składnik do wyrobu rur ceramicznych w ziebickiej fabryce. Jak w całym parku, dominującymi gatunkami starodrzewu liściastego są: buki (w tym 8 okazów pomnikowych), klony pospolite i klony jawory (5 okazów pomnikowych).

Na przełomie lat 1903 – 1905, został założony na terenie parku wodociąg czerpiący wodę ze studni głębinowej. Wodę poprowadzono rurociągiem do wieży ciśnieniowej z piaskowca zwaną „Zamkiem Wodnym”. Przy wieży zaprojektowano fontannę w postaci głowy delfina. Wypływa z niej mały strumyk: cicho szmerząc wije się do dziś po skałach tworząc małe wodospady, by w końcu wpaść do stawu parkowego. Za Zamkiem Wodnym rozciąga się świetlista polana krajobrazowa. W pobliżu Zamku, warto zwrócić uwagę na osobliwości i florystyczne: dostojne daglezie, skupisko ostrokrzewów czy też kwitnące okazy bluszczu. Pnącze to podlega całkowitej ochronie gatunkowej. Na pobliskich pagórkach podziwiać można synantropijny grzyba, którego owocniki uchodzą za największe na świecie. Jest to purchawica olbrzymia zwana też czasznicą. Uważany obserwator w tej części parku znajdzie stanowiska innego grzyba – próchnilca maczugowatego.

Na stoku Góry Piaskowej stoi monumentalny pomnik Orła Piastowskiego; Rosnące dookoła drzewa podkreślają jego wielkość. Wśród drzewostanu war-

to zwrócić uwagę na soczystą czerwień buków i klonów. Poprzez nagromadzenie w liściach bordowego barwnika te drzewa są bardziej odporne na różne pasożyty. Po obejrzeniu panoramy miasta, spod stóp Orła warto skierować się ścieżką spełniającą latem rolę trasy rowerowej a zimą – toru saneczkowego. Idąc w górę dojdziemy do piaszczystych pagórków porośniętych kseromorficzną, trawistą roślinnością. Cały ten obszar geologicznie jest kemem, czyli formą polodowcową powstałą z wytopienia bryły lodu. Park, wieloma obliczami swej historii, może zaskoczyć zwiedzających.

HISTORIA ORŁA NA GÓRZE PIASKOWEJ

Historia Orła na Górze Piaskowej Pomnik Orła Piastowskiego znajdujący się od 1971 r. na stoku Góry Piaskowej w obrębie Parku Miejskiego jest wizytówką i chlubą Ziębic. Jest on dziełem Tadeusza Tellera (Honorowego Obywatela Ziębic) wielkiego rzeźbiarza i architekta od lat związanego z Ziębicami. Usytuowany na wzgórzu pomnik widać z dużej odległości. Sama rzeźba ma wysokość 9.20 m a rozpiętość skrzydeł 12 metrów. Składa się według różnych źródeł z 122 lub 157 elementów o wadze od 700 do 1500kg. Szkielet stanowią rury ceramiczne o średnicy 80-100 cm wypalone w temperaturze powyżej 1000 stopni i zalane betonem. Materiałem z którego wykonano orła, jest glina ceramiczna wypalona w nieistniejących już Ziębiczkich Zakładach Ceramiki i Kamionki.

Symbolizujący zwycięstwo Oręża Polskiego orzeł powstał z kawałków od razu, jako pozytyw. Ten monumentalny pomnik – największa ceramiczna rzeźba w Europie robi wrażenie na turystach odwiedzających nasze miasto. Wielkość Orła podkreśla umieszczenie go na szczycie wzgórza na potężnych blokach skalnych wykonanych z nieugiętego granitu. Komisja z WSSP we Wrocławiu, która zatwierdziła projekt wybrała jedną z trzech propozycji Pana Tellera. Prototyp orła z parku znajduje się przed budynkiem ZCK w Ziębicach a drugi - na murach obronnych przy placu rekreacyjnym (ul. Wałowa). Podobny pomnik orła, ale znacznie mniejszy znajduje się we Wrocławiu przed gmachem Dowództwa Śląskiego Okręgu Wojskowego.

Religia w każdym okresie historii Ziębic odgrywała ważną rolę w życiu mieszkańców. Ziębice należą do tego typu śląskich miasteczek, gdzie wielokulturowość była zjawiskiem powszechnym. Materialnymi pamiątkami tych procesów kulturowych są obiekty kultu oraz miejsca pochówku różnych wyznań, do których zaliczamy:

Kościół św. Jerzego i Najświętszej Marii Panny-Bazylika Mniejsza- Sanktuarium Męki Pańskiej- jest najstarszym zabytkiem miasta, powstał z połączenia hali dwunawowej wczesnogotyckiej z II-giej połowy XIII wieku i trójnawowego prezbiterium późnogotyckiego z II-giej połowy wieku XV. Następne przebudowy świątyni nie zmieniły jej pierwotnego wyglądu. Dzięki temu w bryle kościoła możemy odnaleźć elementy różnych stylów, tj.: gotyku, renesansu baroku i rokoka.

Kaplica Bożego Miłosierdzia. Została wzniesiona przez Józefa Hötzela w roku 1738 dla odkupienia czynu świętokradczego. Budowla powstała na terenie średniowiecznego zamku, w miejscu zbezczeszczenia hostii wykradzonej z kościoła w Henrykowie. Fundatorami kaplicy byli okoliczni mieszkańcy, chcący odkupić ten haniebną czyn. Kościół Poewangelicki- obecnie sala gimnastyczna. Kościół wzniesiony w latach 1796-98 na fundamentach renesansowego pałacu książęcego.

Synagoga. Budowla wzniesiona w stylu neogotyku angielskiego, według projektu wrocławskiego architekta Tischlera w latach 1844- 45. Wnętrze kryją drewniane polichromowane empory oraz dwie tablice poświęcone Bercie i Juliusowi Schöttlanderom. W Ziębicach znajduje się również Kirkut (cmentarz żydowski).

Kościół Matki Boskiej Bolesnej. Dawny kościół ewangelicko-luterański św. Jana. Został wybudowany w 1891 roku. Dzięki staraniom Kardynała H. Gulbinowicza przeszedł renowację.

Kościół św. Piotra i Pawła w Ziębicach - dawna Komenda Krzyżowców z Czerwoną Gwiazdą –Dom Zakonny Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej. Około 1270r Książę Henryk IV Probus ufundował (poza murami miasta przed bramą wrocławską) klasztor sprowadzonym z Wrocławia Krzyżowcom, aby stworzyli szpital w Ziębicach. W okresie reformacji - placówka krzyżowców traci rację bytu w całkowicie protestanckim mieście. W 1561 roku posiadłość przejęło miasto. W 1810 r. władze pruskie utworzyły w kościele magazyn, a w dawnym szpitalu prywatną gospodę „Pod Złotym Krzyżem” oraz zajazd. W 1864r. – cały kompleks nabył kupiec ziębicki i podarował go siostrze elżbietankom, które rozbudowały szpital do stanu dzisiejszego. Po II wojnie światowej kościół przejął Zakon Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej. Ze starej komendy krzyżowców przetrwała tylko architektura kościoła. Kościół jest budowlą centralną, ma jedno przestrzenne wnętrze na rzucie elipsy wpisanej w równoramienny krzyż grecki. Charakterystyczną cechą kościoła jest to, że wieża dzwonicza jest wybudowana poza obrysem ołtarza.

ŹRÓDŁO CYRYLA

Położone na płd. stokach Kalinowej Góry, 1 km na płn. od Ziębic. Jak głosi legenda, z inicjatywy polskiego króla Bolesława na górze położonej niedaleko Ziębic został zbudowany zamek. Mieszkali w nim pobożni misjonarze, którzy głosili słowiańskim, pogańskim mieszkańcom tych okolic Ewangelię. Zamek nazwano **Munsterberg, – czyli Góra Klasztorna**.

Tę samą nazwę otrzymało miasto powstałe w wyniku napływu ludzi na ten teren. Na podstawie tej legendy, istniejącą tu studnię (przy której apostołowie słowian Cyryl i Metody mieli ochrzcić wielu

pogan) nazwano „Studnią Cyryla”. Obok studni leśnik Rössner postawił tzw. „starą altanę” która trzykrotnie była przebudowywana. Dziś po niej zostały tylko ruiny. Po 1945 roku, Źródło Cyryla popadło w częściowe zapomnienie, dopiero od niedawna Towarzystwo Przyjaciół Ziębic „DUCATUS”, stara się je spopularyzować (m.in. organizując corocznie akcję – „sprzątanie Cyryla”). Obok źródła przechodzi czerwony szlak turystyczny z Ziębic na górę Gromnik i dalej aż do Strzelina. Od źródła na Kalinową Górę (dawniej: Schlossberg), prowadzi kamienne stopnie.

GRANICA ŚW. JANA

Wyjątkowym zabytkiem w naszym regionie jest granica św. Jana. Dziś zapomniana przez upływający czas, jest niemyym świadkiem fascynującej historii sprzed 700 lat. To granica dawnego księstwa biskupów wrocławskich, powstałego w końcu XII wieku, a którego początki sięgają utworzenia kasztelanii otmuchowskiej w czasach panowania

Bolesława Chrobrego. Granica św. Jana powstała w latach 1290-1320 w postaci sześciu granitowych słupów. Na jednym z boków każdego słupa wyryty jest w trzech rzędach w języku łacińskim rozdzielonych podwójną linią napis: [TMI / SCI / IOHIS], czyli [Granica / Świętego / Jana]. Na drugim boku wyryty jest pastorał atrybut władzy biskupiej, na trzecim boku wyryto ukośny krzyż w kształcie litery [X]

symbol znakowania granicy. Możliwe jest, że słupy te zostały wykonane przez warsztat kamieniarski klasztoru cystersów w Henrykowie. Pierwszy słupek biskupi stoi na poboczu po prawej stronie drogi prowadzącej ze Starczówka do Lipnik. Drugi stoi w szczyrim polu na wzniesieniu koło Osiny Wielkiej. Trzeci słupek znajduje się przy polnej drodze z Osiny Wielkiej do Chocieborza. Czwarty – na

skarpie w okolicy Wigańcic (koło Lasu Biskupiego). Piąty słupek stoi na styku granic łączących gminę Przeworno z gminą Grodków, w pobliżu miejscowości Samborowice. Szósty słupek biskupi znajduje się na terenie gminy Skoroszyce. Historyczna Granica św. Jana pokrywa się z obecną granicą województwa opolskiego i dolnośląskiego.

HENRYKÓW

Henryków znany z kompleksu cysterskiego i Księgi Henrykowskiej, kryje jeszcze wiele ciekawych historii. Jedną z nich jest Święty Most – miejsce związane z pozostałością po wielkim stawie hodowlanym, założonym przez cystersów w XIII w. W celu spiętrzenia wody w tym zbiorniku usypano niegdyś od strony północnej groblę, którą biegła droga z Henrykowa do Ziębic. W 1779 r. na skutek długotrwałych opadów deszczu, wezbrane wody stawu przerwały groblę, zalewając tereny uprawne. Po tym kataklizmie wzniesiono czteroprzęsłowy kamienny most, a na jego balustradzie umieszczono figury św. Wawrzyńca i św. Jana Nepomucena, stąd też nazywano go Świętym Mostem. W 1830 r. osuszono staw. Po II wojnie światowej zniszczony most odbudowano, zachowując jedynie dwa stare łuki i mury oporowe. Figury świętych zdjęto.

Z historią Henrykowa związany jest również Książę Wilhelm Ernst - syn następcy weimarskiego tronu księcia Carla Augusta i księżnej Pauliny (ur. w 1876 r. w Weimarze), który po wybuchu rewolucji w Niemczech 9 listopada 1918 r. podpisał w imieniu własnym i rodziny akt abdykacji, i przeniósł się wraz z rodziną na stałe do Henrykowa. Zmarł w Henrykowie 24 kwietnia 1923 r. w wieku 47 lat.

Kapliczka znajdująca się przy drodze z Henrykowa do Starego Henrykowa, to pomnik ofiar epidemii cholery, która wybuchła na Śląsku i w okolicach Ziębic w 1633 r. podczas wojny trzydziestoletniej. Tu na tych i okolicznych polach chowano tysiące zmarłych.

REZERWAT PRZYRODY „MUSZKOWICKI LAS BUKOWY”

Zwiedzając malownicze okolice Ziębic, nie sposób nie dotrzeć do Muszkowic (położonych około 10 km na zachód od Henrykowa). Ponad pół wieku temu utworzono w muszkowickim lesie rezerwat przyrody „Muszkowicki Las bukowy” zwany dawniej „Bugajem”. Obejmuje ponad 16 ha powierzchni. Utworzono go dla zachowania i ochrony naturalnego lasu bukowego, fragmentów grądu dębowo – grabowego i przy strumykowych łągów. 70% drzewostanu rezerwatu stanowią buki. Niektóre mają powyżej 250 lat i ponad metr średnicy. W domieszce występują również dęby, graby i lipy. Łęg jesionowo wiązowy rosnący nad potokiem, stanowi 26 % powierzchni rezerwatu. Jest to obecnie bardzo rzadki typ lasu.

Z osobliwych roślin runa leśnego na uwagę zasługują: skrzyp olbrzymi, śnieżyca wiosenna, śnieżyczka przebiśnieg, wawrzynek wilcze tyko, czworolist pospolity, wilczomlec kątowaty, kokoryczka wielo-

kwiatowa, zerwa kłosowa, kościenica wodna i wiele innych. Stary drzewostan sprzyja gnieźdzeniu się licznych rzadkich ptaków. Ponadto, występuje tu bogata fauna bezkręgowców. Niektóre z tych zwierząt są bardzo rzadkie w Polsce, np. ślimak karpacki, oraz ślimak obrzeżony. Muszkowicki las bukowy zachwyci nas o każdej porze roku. Wiosną, naszym oczom ukaże biały kobierzec śnieżycy i przebiśniegów. Już od kwietnia, konary buków pokryją się młodą, soczystą zielenią listowia kontrastującą z popielatym pniem. Z nadejściem jesieni, las bukowy czaruje czerwienią i purpurą liści. Warto odwiedzić to miejsce również ze względu na znajdujące się tu kurhanowe cmentarzyska kultury łużyckiej, stanowiące cenny zabytek archeologiczny. Składają się one z 29 kurhanów, zgrupowanych w czterech zespołach pochodzących z okresu od neolitu po wczesne średniowiecze.

ROSOSZNICA

W kościele w Rososzniczy pochowany jest dowódca Pułku Piechoty 32 Regimentu Grenadierów- komendant Twierdzy Nysa w latach 1770-1786. pruski generał Hans Christop von Rothkirch. Był on właścicielem Służewowa. Pochowano go w kościelnej krypcie za ufundowanie dla kościoła w Rososzniczy drewnianego sufitu. Tam też znajduje się jego popiersie.

KSIĘŻNICZKA

Piękna księżniczka, córka Mikołaja Ziębickiego zwanego Małym była żoną księcia mazowieckiego Siemowita III-go. Dramatyczne losy księżniczki i jej syna Henryka, były inspiracją dla W. Szekspira do napisania powieści „Zimowa opowieść”. Mimo, że akcję przeniósł na Sycylię, jej pierwowzorem byli polscy książęta i nieszczęśliwa historia Henryka i jego Matki niesłusznie podejrzanej o cudzołóstwo.

EPITAFIUM NA BUDYNKU BYŁEJ SZKOŁY PRZYKLASZTORNEJ.

Na bocznej ścianie budynku od ulicy Gliwickiej, widnieje postać Andreasa Bohma z Nos sen (Osinki). Jak głosi napis, 17 października 1614 r. o godzinie 9 wieczorem, postrzelono go z ówczesnej broni palnej na ul. Kościelnej. Płyta nagrobna z jego postacią, służyła według aktora książki Hartmanna, jako przestroga dla dzieci rzucających kamieniami. Prawdopodobnym motywem zranienia i śmierci w/w osoby mogła być rywalizacja o względy kobiety.

Budowę rozpoczęto w roku 1886, a jej inicjatorem był kupiec Ziębicki, zajmujący się handlem drzewem i węglem. Karl Seidel wprowadził własną technologię suszenia kanałowego warzyw i owoców, co stało się specjalnością firmy. Po jego śmierci, w roku 1897, fabrykę przejęli jego synowie. Od 1898 rozpoczęto wytwarzanie konserw w puszkach. Fabryka zatrudniała 150 robotników, a w sezonie nawet 250. Przy fabryce założono 150 morgowe gospodarstwo przygotowujące sadzonki warzyw i nasiona. W roku 1936 fabryka obchodziła 50 rocznicę założenia, obejmowała już 9 ha gruntu, była wyposażona we własne źródło wody, własną elektrownię, oczyszczalnię ścieków, bibliotekę fabryczną oraz odrębną kasę chorych. Wcześniej w latach kryzysu biła nawet swoją monetę zastępczą. Na ówczesne czasy i stan techniki, był to najnowocześniejszy zakład w Europie, który po różnych przekształceniach funkcjonuje do dziś.

WRynku w Ziębicach, pod Nr.34, pozostał późnorennesansowy portal z 1616 r. po dawnym domu pogrzebowym. Ozdobiony jest płaskorzeźbą przedstawiającą wizerunek geniusza śmierci z pochodnią zwróconą płomieniem w dół, klepsydrą i trupią czaszką oraz łacińskim napisem: „Mors omnia aequat” (śmierć wszystko zrównuje).

Towarzystwo Przyjaciół Ziębic „DUCATUS” powstało 2003 roku. Nadrzędnym celem naszej działalności jest promocja naszej „małej ojczyzny”, wspieranie regionalnej turystyki, promowanie zdrowego stylu życia i twórczości naszych mieszkańców. Jako organizacja pożytku publicznego z uzyskanych funduszy z 1% organizujemy wycieczki, dofinansowujemy wyjazdy dzieci i młodzieży na obozy wypoczynkowo-naukowe, wyjazdy do kina i teatru, zakupiliśmy sprzęt sportowy na wyposażenie Orlika.

ZAMIAST DO FSIKUSA PRZEKAŻ DLA DUCATUSA
KRS 0000149786

Redakcja:

Mirosław Bilat, Barbara Jankowiak, Danuta Wojciechowska

Autorzy tekstów i zdjęć:

Mirosław Bilat, Karolina Dębicka, Janusz Głowacki, Marek Łakomicz, Henryk Sławiec,
Dorota Tomaszewska, Danuta Wojciechowska, Hanna Wojciechowska

Wydawca:

Towarzystwo Przyjaciół Ziębic „DUCATUS”; Plac Strażacki 5; 57-220 Ziębice